

4308 AKKAYA, SÜKRÜ. "The Kitab-i Melik Danışmen Gazi." (in Turkish) *Ankara Univ. Dil ve Tarih-Coğ. Fak. Dergisi* 8, no. 1-2 (1950) 131-44. Popular romance about the conquest of Asia Minor by Muhammadan heroes of the Battal Ghazi type, composed in the second half of the 15th, or more likely, sometime in the 16th century.

7132 AKKAYA, M. Sükrü. Kitab-i Melik Danışmend Gazi (Summary). (Ein türkisch-historischer Heldenroman aus der Mitte des 13. Jahrhunderts.) *22 Cong. Or.* 1951, II (1957), pp. 432-435

• Kitab - Melik Danışmend Gazi

• Stias
• Gazi Melik Danışmend

Melidoff, Prof. Dr. Irene

"Gazi Melik Danışmend et la conquête de Sivas" *Selâtilü Akademi Dergisi, Ankara.*

1875/4 ss. 189-195

02 KASIM 1981

ilim dah: ITM

madde: Danışmend Gazi

A. Br. : c. VI , s. 596

B. L. : c. V , s. 2877

F. A. : c. , s.

M. L. : c. II , s. 387

T. A. : c. XI , s. 273

SAO/4

- 4 ... /// بیتیدیم تاغاقو یئلی
5 رایقال اوال ایننا ————— boş ————— مان ماکاییل ارسلاق
6 سوباشی تانوق مان ...
(belirsiz sayıda satır eksik)
- 7 قاتنی اولوق یول بوتون لوك اوجون .
8 بو فات /// ... بو /// ... ارکالان (?)
9 ایسقاق جالاب قا بیر کاساک ییرینی . ————— boş ————— ساتیم
10 یوسوب تاکناجی قاتی موتینی (?) بیر قاد (ی)
11 (tamâmiyle silik; bazı harfler görünüyor fakat okumak
imkânsız; bu satırım üstünde şu var : بقانی توکال بولتوم :
12 ییری بیر قاتی یوسوب تاکناجی ییری بیر قاتی
(sonu eksik)

VII (Turki No. 7)

(başı eksik)

- 1 کانچاک تانوق مان مان ایسقاق فاسان (?)
2 جر تانوق مان مان الا موتبات جر
3 تانوق مان مان قوتمان کانچاک تانوق مان
4 مان باباک تودون تانوق مان مان
5 یوسوب فالاج تانوق مان . .

Selâhaddin Danişmendleri, Paris, c. 19, 1977, - Anıtlar
Mektebi 187-195 sayfaları arasında.

GAZI MELİK DANIŞMEND ET LA CONQUETE DE SIVAS.

Irene MELIKOFF

En 1085, quelques quatorze ans après la bataille de Malazgird, la ville de Sivas fut occupée par l'Emir Danişmend, selon le témoignage de Michel le Syrien.

Le souverain turc de Sivas dont la renommée allait très vite parvenir en Occident, à cause de la capture qu'il fit, quelques années plus tard, du plus valeureux des chefs de la Première Croisade, Bohémond d'Antioche, est connu dans la tradition épique sous le nom de Gazi Melik Danişmend.

Les prouesses de ce prince dont les sources historiques nous vantent la bonté, la générosité, les bienfaits, la miséricorde, ont été consignées par écrit dans un roman de chevalerie célèbre, rédigé pour la première fois vers 1245, à la demande du sultan Seldjoucide Izzeddin Keykavus II, par Ibn 'Ala, puis refait en 1360, par 'Arif 'Ali, commandant de la citadelle de Tokat.

Si ce roman de chevalerie ne peut être utilisé comme source historique sans un examen critique approfondi, car ses auteurs se sont avant tout efforcés à rattacher Danişmend à d'autres héros épiques célèbres, à Seyyid Battal et à Abu Muslim, en lui forgeant des généalogies imaginaires et au prix de la notion du temps et de l'espace, le Danişmendname reste cependant imprégné de l'atmosphère héroïque de la première conquête de l'Anatolie et de l'ambiance des Gazis dont les Danişmend furent les prototypes par excellence. Ce roman reste avant tout la peinture d'une organisation sociale nomade, avec ses scènes de la vie quotidienne, le conquérant s'empressant toujours, après avoir pris une ville ou une forteresse, de faire dresser sa tente dans la campagne environnante et de rejoindre ses gazis.

040086 - Danişmend Gazi

MADDE TAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN LUKOMAN

22 ŞUBAT 1993

Denişmend Gazi

**MELİK DANIŞMEND GAZİ'NİN
TARİHİ VE EFSANEVİ ŞAHSİYETİ ÜZERİNE**

Rabia UÇKUN*

Her milletin tarihi, milli destan ve efsâneleriyle başlar. Destanlar, eski gelenek ve göreneklerini, o toplumun fertlerinin dünya görüşlerini bir ayna gibi aksettirir. Destanı karakter taşıyan eserlerin gayesi siyasi hadiseleri ve devletin başında bulunan şahsiyetlerin hayatını tasvir etmek değil, manevî realite ile beraber, zaman içinde geçirilen sosyal ve psikolojik merhaleleri de tesbit etmektir.

İslâmiyetin kabulü ve Anadolu'nun fethiyle birlikte Türkler için yeni bir destan devri başlar. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasında; "Gaziân-ı Rûm", "Ahiyân-ı Rûm", "Abdalân-ı Rûm" gibi adlarla anılan zümrelerin büyük rolü olmuştur. Bunlar arasında ilk büyük fâtihten olan Sarı Saltuk, Seyyid Battal Gazi ve Melik Dânişmend Gazi de bulunmaktadır. Bu şahsiyetlerin her biri, halk muhayyilesine göre iyi bir hatip, kahraman, veli, bilgin ve mutasavvıftır. Bu büyük şahsiyetler etrafında oluşan menkıbeler, Orta dönem Türk Destanları'nın konusunu teşkil eder ve genel kabule göre İslâmî-Türk Destanları adını alırlar.

Melik Dânişmend'in şahsiyeti etrafında toplanan ve Anadolu'nun fethine ait Türk destanının ikinci dairesini teşkil eden Dânişmendnâme de bunlardan biridir. Dânişmendnâme, Dânişmend Gazi'nin ölümünden (M.1105) yaklaşık 140 yıl sonra, sözlü gelenekten toplanarak, Mevlâna İbn Alâ tarafından yazıya geçirilir. Fakat bu ilk destan elimizde yoktur. Bir asır sonra Tokatlı Arif Ali, daha düzgün bir Türkçe ile yeniden kaleme alır. Üçüncü defa Gelibolu'lu Tarihçi Ali tarafından ele alınmıştır¹.

Anadolu Türkleri, İslâmiyeti resmî din olarak kabul etmekle birlikte, İslâm öncesi inanç motiflerinden ve dünya görüşünden de tamamen uzak kalmamış, İslâmî esaslarla, eski Türk kültürünü birleştirerek güzel bir sentez ortaya koymuştur. Bu sentezin en güzel örneklerini Dânişmendnâme² de olduğu gibi, Battalnâme³ ve Saltuknâme⁴ de de görmekteyiz.

Eski Türk destanlarında yüceltilen ve cihana hâkim olmayı gaye edinen "Alp" tipi İslâmî Türk Destanlarında "Alperen", "Gazi" tipine dönüşür.

Atlı göçebe medeniyetinin ürünü olan Alp tipi genel olarak Türk destanlarında karşımıza çıkan bir tiptir⁵. Fuad Köprülü, "Alp kelimesi eski ve yeni birçok Türk

* E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Araştırma Görevlisi.

1 Bkz: M.Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", **Bulleten**, C.VII, 1943, n.27, s.427.

2 Rabia Kocaaslan Uçkun, **Dânişmendnâme'deki Epik ve Dinî Unsurlar**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir-1992.

3 Hasan Köksal, **Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapısı**, MİFAD Yayını, Ankara, 1984.

4 Kemal Yüce, **Saltuknâme'de Tarihî, Dinî ve Efsânevi Unsurlar**, Kültür Bak. Yayını, Ankara, 1987.

5 M.Kaplan, "Türk Edebiyatında Alp Tipi", Zeki V. Togan Armağanı, İstanbul, 1955, s.204-213.

dönüşüyor. Böylece postalamak sözcüğü, anlam kaybına uğrarken, bu bağlamda, elektronik sözcüğü yeni anlamsal görevler üstleniyor. Burç ve Defne yaşlarındaki gençlerin dağarcığında artık "chat'leşme", "elektronik mektup" gönderme gibi dile yeni giren sözcükler, anlamsal ve işlevsel boyutta yer alıyorlar. Dile entelektüel bir boyut kazandıran bu tür sözcükler, Dayıoğlu'nun hitap ettiği sosyolojik katmanlar hakkında da bir fikir yürütmeyi sağlıyor. Dayıoğlu bu eseriyle, sos yo-kültürel, sos yo-ekonomik düzeyi yüksek toplumsal bir sınıfa canlandırıyor diyebiliriz. Böylece dilin, sadece anlamsal boyutta bir görev üstlenmeyip, sos yo-kültürel düzeyde de toplumların yansıması, aynası olduğunu görüyoruz.

Gençlik çağının heyecanlı iniş çıkışları göz önünde bulundurulduğunda, yetişkinler için yazılmış eserlerin, özellikle ergenlik çağında bulunan gençlere hitap etmeyeceği kolaylıkla anlaşılabilir. Yazarlar, gençlere yönelik yayınlar hazırlarken hem onların ilgilerini çekmeyi başarmalı, hem de ihtiyaç duydukları konular üzerine eğitmeyi bilmelidirler.

Sonuç olarak, Dayıoğlu'nun üslupsal gizeminde teknolojinin ve bilimin yaşamımıza olan etkisi ve toplumsal eleştiri yatmaktadır. Üslupsal gizem, gen biliminin romana uyarlanarak sonuçlarının somutlaştırılmasında, yalın ve duru bir Türkçe ile bütünleştirilmesinde görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. : Wilhelm von Humboldt'da Dil - Kültür Bağlantısı, İstanbul, 1984
 Dayıoğlu, G. : Mo'nun Gizemi, İstanbul 1999
 Hauptmeier H. / Schmidt S.J. : Einführung in die empirische Literaturwissenschaft, Braunschweig 1985
 TDK Türkçe Sözlük, Genişletilmiş 7. Baskı, TDK yayınları, Ankara, 1983
 Tuncay, Suavi: Türkiye'de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, Güz 2000 Cilt:1 Sayı:1 S. 231-257
 Yörükoğlu, Atalay : Öğrenciler, Öğretim Üyeleri, Anne ve Babalar Yöntünden Gençliğin Eğitimi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1999

DANIŞMEND GAZİ'NİN ANADOLU'YA GELİŞİ

5040086

Dr. Sefer SOLMAZ*

Danışmendliler, Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden birisidir (1071-1178)¹. Bu devlet, Melik Ahmet Gümüştekin Danışmend Gazi tarafından kurulduğundan dolayı "Danışmendliler (Danışmendiyiye)" adını almıştır. Danışmendliler'in Anadolu Türk Tarihi'nin en karanlık dönemi olan XI. ve XII. yüzyıllarda² yaşamış olmaları nedeniyle, kaynaklarda onlarla ilgili olarak fazla bilgi bulunmamakta veya mevcut bilgilerin çoğu ihtilafli rivayetlerden oluşmaktadır³. Bu ihtilafli konulardan birisi de Danışmend Gazi'nin Anadolu'ya nereden, ne zaman ve nasıl geldiği meselesidir. Devletin kurucusu olan Danışmend Gazi'nin bundan sonraki hayatını ve dolayısıyla Danışmendli Tarihi'ni aydınlatılabilmek için bu konunun ortaya konulması gerekmektedir.

Danışmend Gazi'nin Anadolu'ya nereden, ne zaman ve nasıl geldiği tam olarak bilinmemektedir⁴. Bu konuda bazı kaynaklarda birtakım bilgilere rastlanıyorsa da bunlar da birbirleriyle çelişkilidir. Burada, önce

* Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / KONYA.

¹ Danışmendliler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Sefer Solmaz, *Danışmendliler Devleti ve Kültürel Mirasları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü), Konya 2001.

² M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları", *Bellekten*, VII/27, Ankara 1943, s. 379.

³ İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Âlâ'iyye*, haz. Adnan Sadık Erzi, Ankara 1956, s. 11.

⁴ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, İstanbul 1984², s. 96. C. Cahen, bir başka çalışmasında ("Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yedişildiz, *Bellekten*, LI/201, s. 1412, dn. 76) ise Danışmend Gazi'den 1095 yılından önce söz edilmediğini belirtmiş ve bunun sebebini de onun Haçlılarla yaptığı mücadeleler neticesinde tanınmaya başlamasına bağladıktan sonra "daha önceki hiçbir kayıttan onunla ilgili bir söz edilmemektedir" şeklinde bir ifade kullanmışsa da aşağıda da açıklanacağı gibi bu ifadeye katılmak mümkün değildir. Çünkü bazı kaynaklarda bundan öncesine ait Danışmend Gazi ile ilgili bazı bilgilere rastlanmaktadır.

EYLÜL 1988

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA BULUN DOKÜMAN

MELİK DÂNIŞMEND GÂZİ TÜRBESİ**

Halit ÇAL*

Niksar'ın doğusundaki Ünye çıkışında, Melik Gâzî Mezarlığı içinde bulunmaktadır. Bânîsi, mimarı ve yapıldığı tarih belli değildir. Kareye yaklaşık dikdörtgen plânlı eser, tek kubbe ile örtülmüştür. (1. Plân). Kubbeye geçiş, baklava dilimleri şeklinde Türk üçgenleri ile sağlanmıştır. Kubbe sonradan tamamen yıkıldığı için (1. Resim) üzeri düz ahşapla kapatılmış, bu da alaturka kiremitle kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Bir mummyalık kısmı olduğu ifade edilmekteyse del Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1987 yılında yaptığı onarımda mummyalık kısmının olmadığı anlaşılmıştır. Türbenin girişi kuzey cephesinin ortasındadır. İnşa malzemesi tuğla, moloz taş ve kesme taştır. Doğu, batı ve güney cephelerinde köşe bağlantılarında kesme taş, aralarda iki sıra moloz taş üç sıralı tuğla hatil nöbetleşe kullanılmıştır. Kuzey cephesi tamamen kesme taş kaplamadır.

Bu onarım sırasında yapılan kazıda mevcut döşemenin 40 cm altında 50x50 cm ölçülerinde tuğlalardan örülmüş bir döşeme bulunduğu, bu döşemeden sonra 3 m daha derine inildiği halde mummyalık kısmına rastlanmadığı, yalnız aslı döşemenin 75 cm altında ve aynı seviyede yedi tane sal taşlarıyla yapılmış basit mezarların bulunduğu, bunlardan türbedeki lahdin altındaki mezarın diğerlerinden biraz daha büyük olduğu, fakat tarihlemeye yarayacak hiç bir belge bulunmadığı, bunun üzerine aslı döşeme olarak kabul ettikleri seviyede türbe zemininin betonla kaplandığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü kontrolörü Sayın Bülent Kanber tarafından ifade edilmiştir.

(*) Dr. Halit ÇAL, Gazi Üniversitesi Mühendislik - Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğretim Görevlisi, ANKARA

(**) Bu araştırma, Şeyhülislam İbni Kemal Araştırma Merkezi ve Niksar Belediyesi tarafından 3-5 Temmuz 1988 tarihlerinde düzenlenen Dânişmend Melik Ahmed Gâzî ve Niksar Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuştur.

(1) Atalay Karahan, Tarihi Eserleriyle Niksar, Ankara, 1976 25. s.

Eserin doğu ve batı cepheleri sağırdır. Güney cephesinin ortasında ve üst seviyedeki pencere yuvarlak kemerli ve şevlidir (2. Çizim, 2. Resim) Kuzey cephesinde ortada giriş yanlarda birer tane pencere bulunur. Kapıyla aynı seviyedeki pencereler dikdörtgen şekillidirler ve sövelerin her bir kenarı tek parça mermerden yapılmıştır. Pencerelerin üzerinde sivri kemerli bir alınlık vardır. Alınlık tablası tek parça taştır (3. Resim).

Kapı, basık kemerlidir. Kapı kemerinin hemen üzerinde silmelerle çevrelenmiş enine dikdörtgen kitâbe boşluğu yer alır. Bütün bunlar silmelerle, dikdörtgen bir genel çerçeve içine alınmıştır.

Cephede pencerenin ve kapının üzerinde üst seviyede birer tane, sonradan duvar oyularak elde edilmiş sivri kemer şekli bulunmaktadır. Saçak seviyesinin bir taş sırası altında ise aynı seviyede ve eş aralıklarla yerleştirilmiş dört tane taş konsol bulunmaktadır. Cephenin önünde ahşap direklerle taşınan bir sundurma vardır. Bunun altındaki taş seki son onarımda kaldırılmıştır (2. Çizim). Kuzey cephesinin önünde üç kubbeli bir son cemaat yeri olduğu söylenmektedir². Eski bir resimde türbenin önünde üç kemer gözlü bir giriş mekânı olduğu görülmektedir³ (4. Resim). Üstü eğimli bir ahşap çatı ile örtülen bu mekân bir son cemaat yerinden çok bir ön giriş şeklindedir. Muhtemelen 1939 yılındaki depremden sonra bu ek mekân kaldırılmış, yerine sundurma yapılmıştır. Cepheye oyulan kemer kavisleri de bu revaklı kısım eklenirken yapılmış olmalıdır. Esasen bu ek mekânın veya bundan önce varolabilecek başka bir mekânın kubbe ile örtülü olması mimari bakımdan mümkün değildir. Her ne kadar cephede girişin iki yanında birer konsol çıkıntısı varsa da, cephenin kenarlarında söz

(2) Tokat İl Yıllığı 1967, Ankara, 1968, 165. s. da son cemaat yerinin yıkıldığı söylenmektedir.

(3) İ. Hakkı Uzunçarşılı, Kitabeler, İst. 1927.

auf Untersuchungen in westeuropäischen Sprachen allzu dürftig ist — als jüngste Veröffentlichung ist die von B. Spuler, *Die Minderheitenschulen der europäischen Türkei* (1936) genannt. Hier wären etwa nachzutragen: H. A. R. Gibb — Harold Bowen, *Islamic Society and the West*, Vol. I, Part 2 (London 1957), besonders S. 137-164; Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* (London 1961); Şerif Mardin, *The Genesis of Young Ottoman Thought* (Princeton 1962), R. H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire, 1856-1876* (Princeton 1963), Robert Devereux, *The First Ottoman Constitutional Period* (Baltimore 1963), Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey* (Montreal 1964).

Andererseits enthält die Bibliographie — neben dem einschlägigen türkischen Schrifttum — Titel russischer Quellen- und Sekundärliteratur, die von den Autoren der soeben genannten neueren englischsprachigen Werke nicht herangezogen worden sind, und die doch, soweit sie beschaffbar sind, für künftige Untersuchungen auf diesem Gebiet nicht unbeachtet bleiben sollten.

Hamburg

Werner Ende

IRÈNE MÉLIKOFF, *Abū Muslim, le „Porte-Hache“ du Khorassan dans la tradition épique turco-iranienne*. — Paris, Librairie Adrien Maisonneuve 1962. 160 pages.

IRÈNE MÉLIKOFF, *La Geste de Melik Dānişmend. Étude critique du Dānişmend-nāme*. Tome I: Introduction et traduction. Tome II: édition critique avec glossaire et index. — Paris, Librairie Adrien-Maisonneuve 1960. 460, 352 pages. (Publications de l'Institut Français d'Archéologie d'Istanbul, 10.11).

Madame Irène Mélikoff, qui a inauguré sa carrière turcologique avec l'édition critique et la traduction des chapitres concernant Umur Paşa dans le *Dustūr-nāme*, chronique en vers d'Enverî (XVème siècle), poursuit ses activités dans ce domaine avec des travaux sur des documents de même nature, c'est-à-dire, des textes qui sont à cheval entre l'histoire et la littérature à proprement parler. Elle a le mérite d'explorer un domaine négligé jusqu'ici, à savoir des textes du Moyen Âge turc qui, à côté de l'intérêt incontestable qu'ils présentent pour l'historien dans le sens le plus restreint du terme, se réclament aussi d'une „littérature“ un peu spéciale, et apportent, de ce fait même, une somme énorme de renseignements relatifs aux divers aspects de la vie culturelle de leur époque.

Le premier (de date plus récente) des deux ouvrages de Madame Mélikoff, donne un résumé du *Roman d'Abū Muslim* qui, aussi bien chez les Turcs que chez les Iraniens, a eu un large public auprès des couches populaires, et plus spécialement dans les corporations artisanales et les ordres mystiques. Le second comporte un travail d'édition critique et de traduction du texte du *Dānişmend-nāme*.

Dans son ouvrage consacré à Abū Muslim, Madame Mélikoff étudie la légende de ce personnage historique du VIIIème siècle dans la tradition épique turco-iranienne. Après un avant-propos, une bibliographie de manuscrits, de sources et de travaux concernant, de près ou de loin, le sujet d'investigation, et une introduction, viennent les chapitres où sont exposés et discutés les questions: du „conte épique“ turco-iranien, avec un important paragraphe consacré à Tāhir de Ṭūs à qui sont attribués, et remontent probablement, la première recension de la légende d'Abū Muslim, ainsi que celle d'autres œuvres narratives du même genre (chapitre I); le canevas historique de la légende (chap. II); le développement de la légende dans les milieux religieux et mystiques (chap. III); diverses rédactions du *Roman d'Abū Muslim* (chap. IV). En seconde partie, après une courte introduction, est résumé, d'après diverses recensions turques et persanes, le roman d'Abū Muslim.

Il serait souhaitable que le texte intégral (avec la traduction) de la recension

Oriens, (c. 21-22/1968-69), s. 480, 1971 (LEIDEN-

E.J. BRILL)

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İstanbul, 28/1-2, 1950 Anı. 5.131-144

03 MART 1993

KİTAB-I MELİK DANIŞMEND GAZİ—DANIŞMENDNAME

Dr. ŞÜKRÜ AKKAYA

Ancak ilgili çevrelerce tanınan, şimdiye kadar yurdumuzda üç, yurd dışında — biri Leningrad, diğeri Pariste olmak üzere — iki nüshası bilinen Danışmendname'nin son zamanlarda Sivasda bir nüshası daha ele geçmiş ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine mal edilmiştir. Kütüphanelerde ve hususî ellerde daha başka nüshaların da bulunduğu muhakkaktır. Nitekim Yargıtay üyesi Sayın Alâeddin Alpay, Çorum nüshasının bir suretinin İstanbul'daki hususî kütüphanesinde olduğunu söylediği gibi Sayın Hüseyin Namık Orhunda da Niksar nüshasının bir kopyası bulunmaktadır. Dil-Tarih ve Coğrafya¹ nüshası 16 × 22,5 sm. büyüklüğünde her sahifede 18 satır olmak üzere 225 yapraktır. Kitap aslında mensur yazılmıştır, fakat ekserisi methiye — münacat karakteri taşıyan manzum kısım da 2994 mısra' tutmaktadır. Kitapta müellif veya müstensih yerine kâtip ünvanıyla iki yerde Abdülveli (S. 340 ve 383), dört yerde Veli Abid (S. 297, 426, 447, 450) adı geçmektedir, Yazılış — intinsah tarihi son sayfadaki (Bilmek istersen bu hattın tarihini ey hüمام, hezarü sed növed ü nöh bil tamam) beyti ile 1199 olduğu tasrih edilmektedir. Orhun nüshası ise aşağı yukarı aynı hacimde ve 430 sayfa olup sayfalar biraz daha sıkca yazılmıştır. Son sayfada (Bilmek istersen bu hututun tarihini hey hüمام, dâl ü nun'ü gayn'le kıldık kelâmı biz tamam) mazmunü ile 1054 de yazılmış olduğu ifade edilmesine rağmen, kâtip olması gereken, Seyyit Hasan bin (Seyyit) Ömer imzasından sonra rakamla 1192 nin bulunuşu ikinci intihsah tarihi olsa gerek. Bu iki nüsha, bazı imlâ ve münferit kelime değişiklikleri dışında, metin bakımından biri birinin aynı olup, yalnız Orhun nüshasında, muhtelif parçalara dağılan ve sırf edebî mahiyette olan, elli beyit fazla bulunmaktadır.

Sayın Profesör Mükrimin Halil Yınanç'ın "Selçuklular devri,, tarihinde "Elimizde bulunan destan,, suretinde vasıflandırdıkları (S. 90) nüshanın hususiyetlerinden bahsedilmediğinden, karşılaştırma imkânı olmamakla beraber, verdikleri özete göre muhteva bakımından farklı olduğu intibai uyanmaktadır.

Gerek Diltac, gerekse Orhun nüshalarında tarihçi Âlî'nin Mirkât ülcihat adlı eserinde I. veya II. Muradın emriyle Tokat dizdarı Arif Ali tarafından, II. İzzeddin Keykâvus'un münşisi İbni Alânin yazdığı asıl,

¹ Sırf pratik maksatla bundan sonraki tekrarlamalarda Dil ve Tarih-Coğrafya ünvanını «Diltac» suretindeki kısaltma şekliyle kullanacağım.

علي رضا قره بلوط , معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
استانبول و أناطولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] , ISAM 141806 ,

5.282

Danışmend Gazî
0836 - أحمد غازي ، ملك دانشمند أحمد غازي

بن علي التركماني ، مؤسس الدولة الدانشمندية

المتوفى في حدود سنة 1085/477

من تصانيفه :

1 - دانشمند نامه - في التاريخ (منظوم) (ت)

معلم جودت رقم 441 ورقة ، 1016 هـ

- Donışmend Gazi

18 MAYIS 1994
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

them, nor did he cite them in the definitions. It is possible, however, to discern the influence of the 11th-century *Loğāt-e fors* by Asadī Tūsī. Subsequent lexicographers did not mention *Dāneš-nāma-ye Qadar Khan*. The Persian lexicographical tradition, which can be traced back to the 11th century, began to be developed intensively in India at the end of the 13th century. *Dāneš-nāma-ye Qadar Khan* belongs to this school, along with such authoritative works as *Farhang-nāma* by Faqr-e Qawwās (late 13th century), *Dastūr al-afāzeḥ fi'l-loğāt al-fazā'el* (q.v.) by Hajīb Kayrāt Rafī' Dehlavī (743/1342), *Ādāt al-fozalā'* by Qāzī Khan Badr Moḥammad Dehlavī Darvāl (822/1419), *Farhang-e zafāngūyā wa jahānpūyā* by Badr-al-Dīn Ebrāhīmī (q.v.; before 837/1433), and *Baḥr al-fazā'el* by Moḥammad b. Qawwām Balḵī Kar'ī (837/1433).

Bibliography: S. I. Baevskii, "Sposoby podverditel'nogo tsitirovaniya v rannikh persidskikh slovaryakh" (Methods of corroborative citation in early Persian dictionaries), in *Pis'mennye pamyatniki i problemy istorii kul'tury narodov Vostoka* (Writings on the monuments and historical and cultural problems of the peoples of the east; 8th annual scientific conference, Leningrad section, Institute of Oriental Studies, Akademiya nauk S.S.S.R.), Moscow, 1972, pp. 3-8. Sh. Khuseinzoda and R. Khoshim, "'Donishnomai Kadarkhon' va akhamiyati on dar omukhtani merosi adabii mo va osori Rūdakī" (*Dāneš-nāma-ye Qadar Khan* wa aḥamīyat-e ān dar āmūkhtan-e mīrāt-e adabī-e mā wa ātār-e Rūdakī) in *Sukhansaroi Pandzhrūd [ba yodi ustod Rūdakī]* (Soḵn-e sarāi-e panj rūd be-yād Ostād Rūdakī), Stalinabad [Dushanbe], 1958, pp. 64-83. M. Mamedova, "O rukopisyakh, otnosyashchikhsya k grammatike i leksike farsidskogo yazyka" (On manuscripts dealing with the grammar and lexical content of the Persian language), in *Trudy respublikanskogo rukopisnogo fonda* (Transactions of the republic manuscript collection) I, Baku, 1961, pp. 108-14.

(SOLOMON BAYEVSKY)

DĀNES-SARĀ-YE 'ALĪ. See EDUCATION; TEACHER TRAINING.

DĀNES-SARĀ-YE MOQADDAMĀTĪ. See EDUCATION.

DĀNESF(AH)ĀN, locally Donesbon, a village located at 49° 45' E, 35° 47' N in the southern part of the Rāmand district of Qazvīn province, 30 km west and slightly north of Būyīn; it has a population of a little over 3,000 (3,074, according to the census of 1345 Š./1966; *Farhang-e ābādīhā-ye kešvar* 13, Tehran, 1348 Š./1969, s.v.). The village was badly damaged during the earthquake of 1341 Š./1962 but was later reconstructed.

In Dānesfān, as in the major villages of Rāmand, a subdialect of Southern Tātī is preserved (Yarshater, 1962); according to the author's limited material, col-

lected in 1960, it is closest to those spoken in the villages south of Rāmand, that is, Kīārāj and Koznīn. A common feature is the development of -ev- from u, e.g., *pevr* "son," *pevl* "money." As a typical Rāmandī dialect has been described (see ČĀL), only the major differences between Dānesfānī and Čālī are noted here.

In phonology [w] occurs in postvocalic final position as the second element of diphthongs, e.g., *bešow* "he had gone"; *ē* and *ō* do not occur. The plural marker of the direct case has been replaced by the oblique plural ending -on. The agent of the past transitive verbs is in the direct case, for instance, *luās gušt-eš be-x'a* "the fox ate the meat" (cf. *luās-e pus vej* "peel off the fox's skin!"). The author's material contains no instances of the postpositions u "from, in, with" and (*e*)ndu "in, with," for which Dānesfānī has *da* "in" and *vari* "with."

In the Dānesfānī subdialect, as in Kīārājī and Koznīnī, gender is not distinguished in the third person singular of "to be." On the other hand, this distinction is observed in the present tense of other verbs, for instance, *ā mettaje/āya mettajia* "he/she runs." The initial consonant of the past tenses of "to be" is v-, e.g., *vem* "I was," *vieyma* "I have been," *voy/vii* "he/she has been."

Bibliography: For more details and comparison with the other Rāmandī dialects, see E. Yarshater, *A Grammar of Southern Tati Dialects*, the Hague and Paris, 1969; and bibliography given in ČĀL. See also idem, "The Tati Dialects of Rāmand," in W. B. Henning and E. Yarshater, eds., *A Locust's Leg. Studies in Honour of S. H. Taqizadeh*, London, 1962, pp. 240-45.

(EHSAN YARSHATER)

DĀNEŠGĀH. See EDUCATION; entries on individual universities.

DĀNEŠGĀH-E JANG. See MILITARY.

DĀNEŠKĀDA. See EDUCATION; FACULTIES.

DĀNEŠKĀDA-YE AFSARĪ. See MILITARY.

DĀNEŠMAND. See 'ABD-AL-BĀQĪ TABRĪZĪ.

DĀNEŠMAND, Amir Ġāzī Taylu Gümüş-tigin Aḥmad (or Moḥammad) Dānešmand (d. 498/1104), founder of a Turkman dynasty in northern Cappadocia toward the end of the 11th century. The name Dānešmand appears with some variations in Byzantine, European, and Syriac sources (e.g., Anna Comnena, II, p. 111; William of Tyre, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestorum*, in Houtsma, I, pp. 396-97; Fulcher of Chartres, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium* in Houtsma, III, pp. 368-69; cf. pp. 519, 550-51, 709; Albert of Aix, *Historia Hierosolymitana* in Houtsma, IV, pp. 524-26, 567,

KİTAB-İ MELİK DANIŞMEND GAZİ—DANIŞMENDNAME

Dr. ŞÜKRÜ AKKAYA

Ancak ilgili çevrelerce tanınan, şimdiye kadar yurdumuzda üç, yurd dışında — biri Leningrad, diğeri Pariste olmak üzere — iki nüshası bilinen Danışmendname'nin son zamanlarda Sivasda bir nüshası daha ele geçmiş ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine mal edilmiştir. Kütüphanelerde ve hususî ellerde daha başka nüshaların da bulunduğu muhakkaktır. Nitekim Yargıtay üyesi Sayın Alâeddin Alpay, Çorum nüshasının bir suretinin İstanbul'daki hususî kütüphanesinde olduğunu söylediği gibi Sayın Hüseyin Namık Orhunda da Niksar nüshasının bir kopyası bulunmaktadır. Dil-Tarih ve Coğrafya¹ nüshası 16 × 22,5 sm. büyüklüğünde her sahifede 18 satır olmak üzere 225 yapaktır. Kitap aslında mensur yazılmıştır, fakat ekserisi methiye — münacat karakteri taşıyan manzum kısım da 2994 mısra' tutmaktadır. Kitapta müellif veya müstensih yerine kâtip ünvanıyla iki yerde Abdülveli (S. 340 ve 383), dört yerde Veli Abid (S. 297, 426, 447, 450) adı geçmektedir, Yazılış — intinsah tarihi son sayfadaki (Bilmek istersen bu hattın tarihini ey hümam, hezarü sed növed ü nöh bil tamam) beyti ile 1199 olduğu tasrih edilmektedir. Orhun nüshası ise aşağı yukarı aynı hacimde ve 430 sayfa olup sayfalar biraz daha sıkca yazılmıştır. Son sayfada (Bilmek istersen bu hututun tarihini hey hümam, dâl ü nun'ü gayn'le kıldık kelâmı biz tamam) mazmunü ile 1054 de yazılmış olduğu ifade edilmesine rağmen, kâtip olması gereken, Seyyit Hasan bin (Seyyit) Ömer imzasından sonra rakamla 1192 nin bulunuşu ikinci intihsah tarihi olsa gerek. Bu iki nüsha, bazı imlâ ve münferit kelime değişiklikleri dışında, metin bakımından biri birinin aynı olup, yalnız Orhun nüshasında, muhtelif parçalara dağılan ve sırf edebî mahiyette olan, elli beyit fazla bulunmaktadır.

Sayın Profesör Mükrimin Halil Yınanç'ın "Selçuklular devri,, tarihinde "Elimizde bulunan destan,, suretinde vasıflandırdıkları (S. 90) nüshanın hususiyetlerinden bahsedilmediğinden, karşılaştırma imkânı olmamakla beraber, verdikleri özete göre muhteva bakımından farklı olduğu intibai uyanmaktadır.

Gerek Diltac, gerekse Orhun nüshalarında tarihçi Âlî'nin Mirkât ül-Cihat adlı eserinde I. veya II. Muradın emriyle Tokat dizdarı Arif Ali tarafından, II. İzzeddin Keykâvus'un münşisi İbni Alânın yazdığı asıl,

¹ Sırf pratik maksatla bundan sonraki tekrarlamalarda Dil ve Tarih-Coğrafya ünvanını «Diltac» suretindeki kısaltma şekliyle kullanacağım.

Danışmend Gazî
040086

11 Temmuz 2014

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMANAnadolu'da te'lif edilen ilk eser
«Kaşf al-'Ağaba»

Mikâil BAYRAM

Anadolu Türk tarihinin her bakımdan en karanlık devri, hiç şüphesiz Anadolu Selçukluları devri ve özellikle bu devrin ilk asrı, yani V (XI). asrın sonları ile VI (XII). asrın ilk yarısıdır¹. Bu karanlık devrin çeşitli yönlerini aydınlatmak maksadiyle farsçanın resmî dil olarak kabul edildiği bu devirde te'lif edilen eserlerin tesbiti hususunda bazı önemli araştırmalar yapılmıştır². Bu araştırmalar sonunda Anadolu'da ancak VI (XII). asrın ikinci yarısından sonra ilim ile meşgul olunup, eserler te'lif edildiği sonucuna varılmıştır³. Ancak Türkiye'mizde el-yazması eserler ih-

1 Fuat Köprülü, *Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları*, *Belleten*, Ankara - 1943, VII, 379.

2 İlk defa Fuat Köprülü, «*Türk Edebiyatı Tarihi*» (İstanbul - 1928, s. 245-247) ve «*Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları*» (*Belleten*, VII, 379-522) adlı eserlerinde, İ. Hakkı Uzunçarşılı ise, «*Anadolu Beylikleri*» (Ankara - 1937) adlı eserinde Anadolu Selçukluları devrinde yazılan Farsça eserleri tesbite çalışmışlardır. Daha sonra merhum Ahmet Ateş «*Hicrî VI-VIII (XII-XIV). Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler*» (*Türkiyat Mec.* İstanbul - 1945, VII-VIII, 94-135) adı altında konuyu kapsayan bir eser neşretmiştir. İran'da ise Saîd Nefîsî «*Târih-i Naẓm o Nasr dar İrân va dar Zabân-ı Fârisî*» (Tahrân - 1344, I-II) adlı eserinde bu konuya yer vermiştir. Ayrıca pek çok kimseler bu devrin kültür ve edebiyatı ve bu devirde yetişen muayyen şahıslar üzerinde çalışırken bazı eserleri tanıtmış ve neşretmişlerdir. Prof. Tahsin Yazıcı, Abdülbakî Gölpınarlı, İranlı Prof. Âbî al-Zaman Faruzanfar v.s. bunlardandır.

3 Merhum Fuat Köprülü «*Türk Edebiyatı Tarihi*» adlı eserinde (s. 246): «*Türkler Anadolu'ya ilk geldikleri zaman fütûhât ve Haçlı orduları ile muharebe halinde bulunuyorlardı. Bu durum tabii olarak ilmi ve edebî inkişafa imkân vermiyordu. Ancak Hicrî VI. asrın son yarısından itibaren siyâsî huzur ve sükûn teessüs edince,*

İslam fetihleri: enstitüsü dergisi: 7/3-4 (1979)
s. 271-307, İstanbul